

TEXTILHÖGSKOLANS EXAMENSUTSTÄLLNING EXIT 17
DESIGN AV VIVIANA HOHENSTEIN

INTERNATIONELLA JÄMFÖRELSE

Många OECD-länder har byggt ut den eftergymnasiala utbildningen under de senaste decennierna och utbildningsnivån stiger stadigt. Allt fler har en eftergymnasial utbildning, men det är stora skillnader i utbildningsnivå mellan kvinnor och män – och skillnaderna ökar. Denna utveckling gäller även Sverige.

UTVECKLINGEN VID SVENSKA universitet och högskolor kan sättas i perspektiv genom internationell utbildningsstatistik. OECD, Eurostat och andra internationella organisationer publicerar regelbundet indikatorer på nationell nivå för olika länder. Sedan några år tillbaka håller även en databas över universitet och högskolor i europeiska länder att byggas upp, vilken bidrar till att belysa skillnader och likheter mellan ländernas högskolelandskap.

I detta kapitel gör vi internationella jämförelser rörande högskolan baserade på ett axplock av den internationella statistiken. Vi beskriver också de strategiska mål gällande utbildning som länderna inom Europeiska unionen (EU) respektive Förenta nationerna (FN) har enats om.

Högskolesektorn i Europa

Hur ser högskolelandskapet ut i de europeiska länderna? I detta avsnitt använder vi data över universitet och högskolor från The European Tertiary Education Register (ETER) för att beskriva det europeiska högskolelandskapet. Databasen innehåller information om drygt 2 800 universitet, högskolor och institut för högre utbildning i 36 europeiska länder. ETER-data som presenteras i detta avsnitt avser verksamhetsåret 2014, vilket är det senaste året som det finns uppgifter om.

Olika system för högre utbildning

Statens styrning och reglering av högskolesektorn varierar mellan länderna. Totalt har 19 av de 36 länder som finns med i ETER uppdelade system där lärosätena delas in i olika kategorier efter juridisk status, alltså lite mer än hälften av länderna. Sett till de 28 EU-länderna var i genomsnitt en knapp fjärdedel av alla lärosäten 2014 klassificerade som yrkesinriktade. Bland de nordiska länderna särskiljer sig Sverige och Island från de övriga, genom att båda länderna har ett enhetligt system för högre utbildning. Norge, Finland och Danmark skiljer däremot mellan akademiskt inriktade respektive yrkesinriktade lärosäten.

I ETER har länderna klassificerat lärosätena i olika kategorier enligt en standardiserad

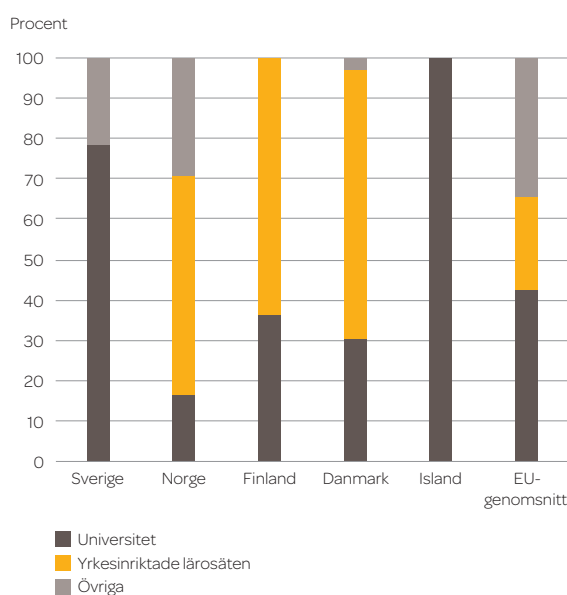
klassificeringsmodell. Den går ut på att man särskiljer akademiskt inriktade lärosäten med forskarutbildning (kategorin universitet) från yrkesinriktade lärosäten, så kallade universities of applied science. Dessa saknar ofta, men inte alltid, tillstånd att utfärda examen på forskarnivå. Kategorin yrkesinriktade lärosäten förekommer endast i länder som har ett uppdelat system för högre utbildning med en särskild reglering för denna typ av lärosäten. Det uppdelade system som beskrivits här ska inte förväxlas med att det i Sverige finns både universitet och högskolor, eftersom båda dessa räknas in i kategorin universitet i ETER.

I följande beskrivningar ingår alla lärosäten i ETER, oavsett om de är klassade som universitet eller yrkesinriktade lärosäten.

Statliga lärosäten vanligast i Norden

Lärosätena kategoriseras också efter organisationsform, alltså huruvida de har statlig eller enskild (privat) huvudman. De enskilda utbildningsanordnarna kan vidare delas in i de som till mer än hälften finansieras av statsbidrag respektive de som har en lägre andel eller är helt utan statsbidrag.

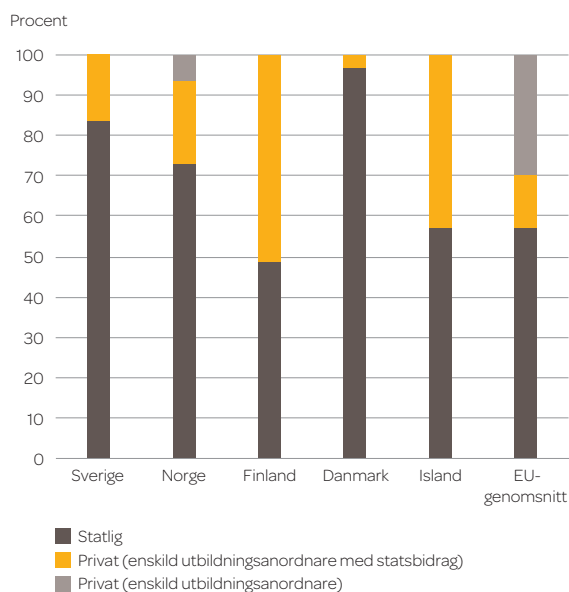
Figur 104. Fördelning av lärosäteskategorier i Norden samt beräknat EU-genomsnitt. I kategorin "Övriga" ingår bland annat lärosäten med konstnärlig samt militär inriktning. Källa: ETER.

Det finns skillnader såväl inom Norden som mellan de nordiska länderna och EU när det gäller lärosätenas organisationsform. I Sverige, Norge och Danmark är en majoritet av lärosätena statliga, medan omkring hälften av lärosätena i Finland och Island klassificerats som enskilda utbildningsanordnare med statsbidrag. I Sverige är de enskilda utbildningsanordnarna med statsbidrag i allmänhet små, med få undantag. Norge är unikt i Norden genom att det där fanns tre helt privata lärosäten 2014. Sett till genomsnittet för de 28 EU-länderna var privata lärosäten mer vanligt förekommande än i de nordiska länderna. En knapp tredjedel av lärosätena drevs helt i privat regi medan de statliga utgjorde drygt 55 procent.

Bland de 36 länderna i ETER hade 25 en majoritet av statliga lärosäten, däribland Sverige, Norge, Danmark, Irland och Tyskland. Åtta länder, exempelvis Slovenien, Tjeckien och Portugal, hade en majoritet av helt privata lärosäten, medan Storbritannien, Nederländerna och Liechtenstein hade en majoritet av privata lärosäten med statsbidrag.

Figur 105. Fördelning av de tre olika typerna av organisationsform (statliga lärosäten samt enskilda utbildningsanordnare med respektive utan statsbidrag) i Norden samt beräknat EU-genomsnitt. Källa: ETER.

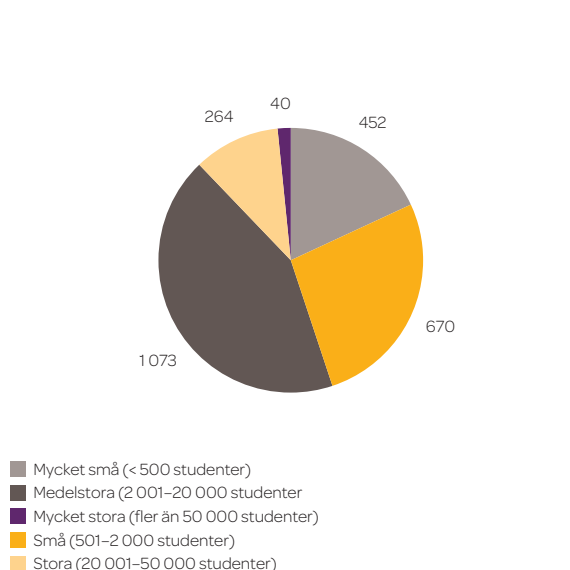

Stor spridning i storleken på Europas lärosäten

Vi har också studerat storleken på de lärosäten som ingår i ETER, mätt som antalet registrerade studenter på grundnivå och avancerad nivå. Lärosätena har här delats in i de fem storleks-kategorier som används i ETER (mycket små: färre än 500 studenter, små: 501–2 000 studenter, medelstora: 2 001–20 000 studenter, stora: 20 001–50 000 studenter, samt mycket stora: fler än 50 000 studenter). Endast lärosäten som har fler än 200 studenter finns med i ETER-databasen.

Medelstora lärosäten är vanligast i merparten av de 31 länder som det finns uppgifter om, så även i Sverige. De medelstora lärosätena var totalt 1 070 i dessa länder och utgjorde i genomsnitt 43 procent av alla lärosäten. Näst störst kategori var de 670 små lärosätena, som utgjorde 27 procent av alla lärosäten. Men det finns också 450 mycket små lärosäten med färre än 500 registrerade studenter, varav mer än hälften finns i tre länder: Frankrike, Italien och Tyskland. Det finns 260 stora lärosäten med mer än 20 000 studenter i de 31 länderna, varav över hälften finns i fyra länder: Frankrike, Storbritannien, Tyskland och Turkiet. I de fyra nordiska länder det finns data om finns det få

Figur 106. Antal lärosäten i olika storlekskategorier i Europa sett till antal registrerade studenter på grundnivå och avancerad nivå (ISCED 5–7) per lärosäte. Data för 31 lärosäten, dessa uppgifter saknas för Danmark, Rumänien, Slovenien, Luxemburg och Montenegro. Källa: ETER.

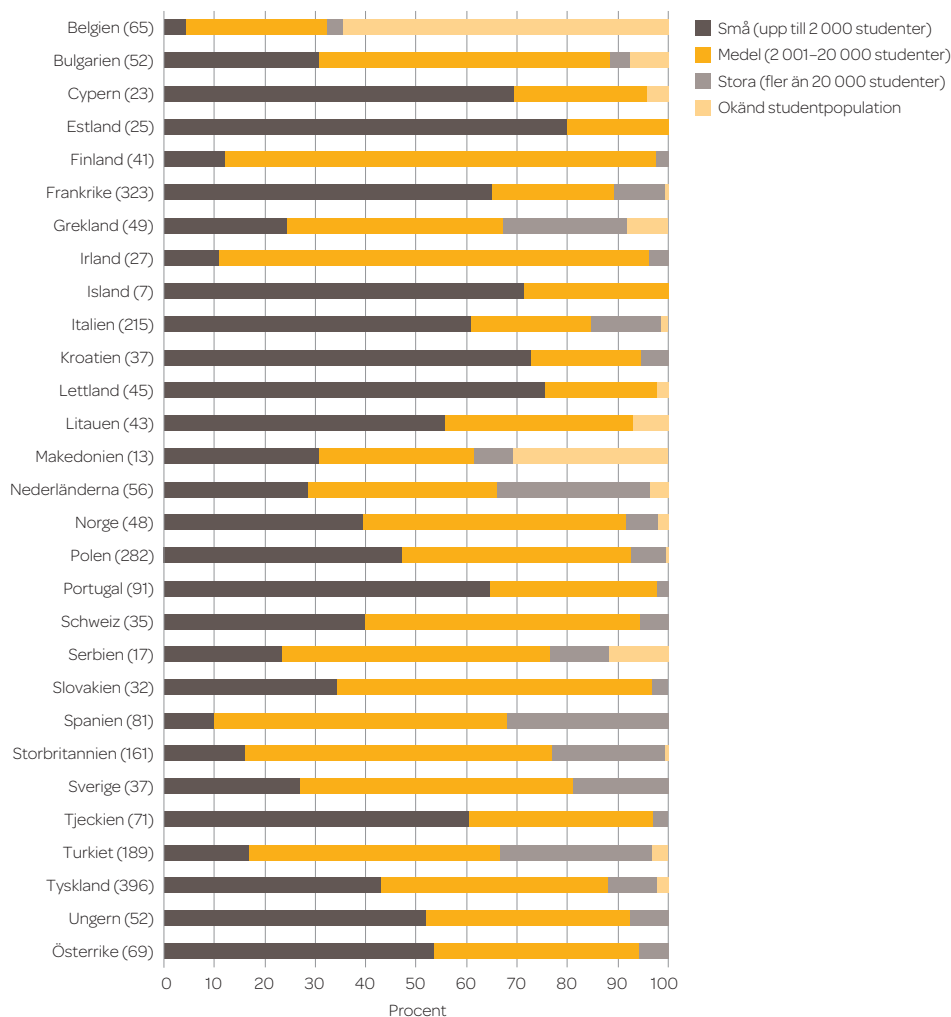

stora lärosäten. Flest har Sverige med sju stora lärosäten, följt av Norge med tre och Finland som har ett. Det fanns också 40 mycket stora lärosäten med fler än 50 000 studenter, varav 16 fanns i Turkiet.

De lärosäten som kategoriserats som mycket små eller små utgjorde tillsammans knappt 45 procent av de europeiska lärosätena 2014, en något större andel än de medelstora lärosätena. De större lärosätena utgjorde tillsammans 12 procent av Europas lärosäten. De mindre lärosätena fanns spridda över hela Europa medan de stora och mycket stora framförallt fanns i Frankrike, Tyskland, Storbritannien, Italien, Spanien och Turkiet.

Det största lärosätet 2014 var Anadolu universitet i Turkiet som hade över två miljoner registrerade studenter, följt av Istanbuls universitet och spanska National University of Distance Education som båda hade omkring 160 000 studenter. Dessa tre universitet har ett starkt fokus på distansutbildning, liksom the Open University i Storbritannien med strax över 130 000 studenter. Det största universitetet i Sverige år 2014 var Stockholms universitet som hamnade på plats 44, med drygt 48 000 registrerade studenter. Notera att inresande utbytesstudenter inte ingår i den internationella statistiken.

Figur 107. Lärosätenas storlek i Europa sett till antal registrerade studenter på grundnivå och avancerad nivå (ISCED 5–7). Antal lärosäten per land inom parentes. Liechtenstein och Malta har ett respektive två lärosäten, och har därför utelämnats från figuren. För Danmark, Rumänien, Slovenien, Luxemburg och Montenegro saknas data om studentpopulation och dessa länder har därför utelämnats. För denna figur har de två minsta och de två största kategorierna slagits samman till "Små" respektive "Stora". Källa: ETER.

Befolkningens utbildningsnivå i OECD-länderna

För att kunna presentera internationellt jämförbara utbildningsdata använder internationella organisationer sedan mitten av 1970-talet UNESCO:s *International Standard Classification of Education* (ISCED). Länderna klassificerar sina utbildningar enligt ISCED:s ramverk, som huvudsakligen bygger på utbildningarnas längd och innehåll samt på var i landets utbildningssystem de är placerade. Eftergymnasial utbildning som är minst två år lång, så kallad "tertiary education" på engelska, placeras på någon av nivåerna ISCED 5–8.

Eftersom länderna organiserar sina utbildningssystem olika blir dock inte jämförbarheten fullständig. Exempelvis kan samma typ av utbildning i ett land klassas som en kortare eftergymnasial utbildning (ISCED 5), men i ett annat land som högskoleutbildning motsvarande grundnivå (ISCED 6). Det innebär att högskoleutbildning (ISCED 6–8) utgör en varierande andel av den totala eftergymnasiala utbildningen (ISCED 5–8). Dessutom

har utbildningssystemen förändrats över tid. Ett exempel från senare år är många länders anpassning av sin högskoleutbildning till den så kallade Bolognaprocessen.

Den internationella statistiken bygger delvis på andra definitioner än på dem som vanligtvis används i Sverige, exempelvis ingår inte utresande utbytesstudenter. Därför kan det finnas skillnader jämfört med uppgifter som redovisas i nationella sammanhang. Trots svårigheterna med internationella jämförelser är det intressant att analysera hur den svenska eftergymnasiala utbildningen förhåller sig till den i andra länder. I de följande avsnitten studerar vi data för OECD-länderna om befolkningens utbildningsnivå, nybörjarna i eftergymnasial utbildning samt utbildningens kostnader.

Påtagligt höjd utbildningsnivå – men männen halkar efter

Inom OECD har utbildningsnivån stigit påtagligt under de senaste decennierna. Det är ett resultat av att många länder, liksom Sverige,

ISCED – INTERNATIONELL KLASSIFICERING AV UTBILDNING OCH UTBILDNINGSNIVÅ

Länderna organiserar sina utbildningssystem på olika sätt, och för att kunna göra internationella jämförelser använder länderna sedan mitten av 1970-talet *International Standard Classification of Education* (ISCED) för att klassificera sina utbildningar. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Unesco) ansvarar för ISCED, och efter en omfattande revidering av klassificeringen gäller numera ISCED 2011, med nivåerna 0–8. En betydande förändring i ISCED 2011 är att eftergymnasial utbildning delas in enligt Bolognastrukturen.

I ISCED 2011 är högskoleutbildning och annan minst tvåårig eftergymnasial utbildning placerad på någon av nivåerna 5–8. Nivå 5 motsvarar kortare utbildningar (dock minst två år) som är betydligt mer komplexa än utbildning på gymnasial nivå. Utbildning på nivå 6 (Bachelor degree) är längre (3–4 år) och oftast mer teoretiskt inriktad än utbildning på nivå 5. Utbildning på nivå 7 (Master's degree) är betydligt mer komplex än nivå 6 och ofta mer specialiserad. Den kumulativa längden för en utbildning på ISCED 7 kan variera mellan fem och åtta år. Utbildning på nivå 8 ägnas åt avancerade studier och egen forskning, inklusive avhandling. Kumulativ längd för ISCED 8 ska vara minst 7 år (Doctoral degree).

I detta kapitel benämns nivåerna 5–8 sammantagna som *eftergymnasial utbildning*. Notera att eftergymnasial utbildning som är kortare än två år inte ingår här.

I Sverige är utbildning på grundnivå, som kandidatexamen, placerad på nivå 6. Utbildning på avancerad nivå, exempelvis master och magister, placeras på nivå 7, medan doktorsexamen och licentiatexamen placeras på nivå 8. Högskoleexamen och andra kortare högskoleutbildningar, samt utbildning inom ramen för yrkeshögskolan som är längre än två år klassas som nivå 5.

När det gäller uppnådd utbildningsnivå i Sverige så inkluderar nivå 5 även studier på fristående kurser inom högskolan motsvarande 2–3 års studier, utöver utbildning inom yrkeshögskolan och kortare högskoleutbildningar. Nivå 6 innebär minst tre års högskolestudier, motsvarande en kandidatexamen (utan krav på examen). Nivå 7 innebär minst 4 års studier, motsvarande en magisterexamen med krav på examen (examenskravet gäller emellertid inte för utländska utbildningar).

Vid en jämförelse mellan länder måste uppgifterna tolkas med försiktighet. Bland annat påverkas OECD-genomsnittet av att antalet OECD-länder har ökat och av att inte alla länder lämnar fullständiga uppgifter.

har byggt ut den eftergymnasiala utbildningen. Sett till genomsnittet för OECD hade 27 procent av den vuxna befolkningen (25–64 år) år 2006 minst två års eftergymnasial utbildning och 2016 hade andelen ökat med tio procentenheter, till 37 procent. Utbildningsnivån har stigit i alla OECD-länder som det finns data om, men minst i Danmark (3 procentenheter) och mest i Luxemburg (19 procentenheter), Sydkorea (14 procentenheter) samt Lettland (12 procentenheter). Sverige tillhör de länder där utbildningsnivån har ökat något mer än för OECD-genomsnittet. Mellan 2006 och 2016 ökade andelen eftergymnasialt utbildade i Sveriges vuxna befolkning från knappt 31 till 41 procent.

Utvecklingen för kvinnor respektive män ser dock olika ut. År 2006 var det ingen större skillnad i utbildningsnivå mellan kvinnor och män för OECD-genomsnittet – 27 procent av kvinnorna och 26 procent av männen hade minst två års eftergymnasial utbildning. Sedan dess har kvinnornas utbildningsnivå stigit med elva procentenheter medan männen har stigit med knappt sju. Det innebär att år 2016 hade 38 procent av kvinnorna och 33 procent av männen minst två års eftergymnasial utbildning. Under denna period har det alltså

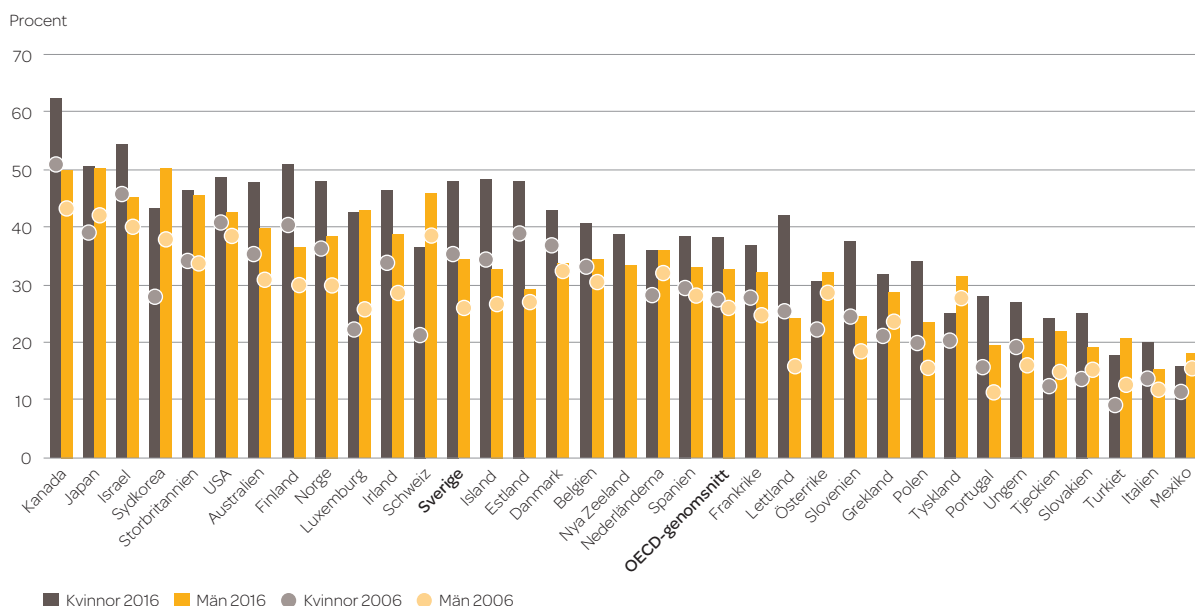
uppstått en tydlig skillnad i utbildningsnivå mellan kvinnor och män.

För OECD-genomsnittet var det alltså ingen större könsskillnad i utbildningsnivå 2006, men i två tredjedelar av länderna var kvinnorna mer välutbildade än männen redan då. Sedan dess har kvinnornas utbildningsnivå stigit mer än männens i alla OECD-länder. Det innebär att könsskillnaderna i utbildningsnivå i några länder har jämnats ut under perioden. Men i alla länder där kvinnorna redan var mer välutbildade än männen 2006 har utvecklingen gått i motsatt riktning – könsskillnaderna i utbildningsnivå har alltså ökat. Männen har allt mer halkat efter kvinnorna när det gäller uppnådd utbildningsnivå.

I Sydkorea, Schweiz, Österrike, Tyskland, Turkiet och Mexiko har män fortfarande högre utbildningsnivå än kvinnor, men även i dessa länder har kvinnornas utbildningsnivå stigit mer än männens under perioden. Utvecklingen tyder på att kvinnorna så småningom kommer att ha högre utbildning än männen i stort sett i alla OECD-länder.

Även i Sverige var kvinnorna mer välutbildade än männen redan 2006 och sedan dess har skillnaden i utbildningsnivå mellan könen

Figur 108. Andel kvinnor respektive män i den vuxna befolkningen (25–64 år) med minst två års eftergymnasial utbildning 2006 respektive 2016. Uppgifterna för Israel avser 2005 och 2016. Nya Zeeland saknar uppgifter för 2006. Uppgifterna för Japan är överskattade, viss lägre utbildning inkluderas. Länderna har sorterats efter högst utbildningsnivå totalt år 2016. Källa: OECD.Stat.

ökat. År 2006 hade 35 procent av kvinnorna i Sveriges vuxna befolkning och 26 procent av männen minst två års eftergymnasial utbildning. Motsvarande andelar år 2016 var 48 procent för kvinnor och knappt 35 procent för män. Skillnaden i utvecklingstakt har mattats av de senaste åren, men ändå har alltså skillnaden i utbildningsnivå mellan svenska kvinnor och män ökat från 9 till knappt 14 procentenheter under perioden.

Hur långa eftergymnasiala utbildningar har befolkningen i olika länder?

Med ISCED 2011 är det möjligt att närmare studera befolkningens utbildningsnivå enligt den så kallade Bolognaprocessens struktur. Den eftergymnasiala utbildningen delas upp i kortare eftergymnasiala utbildningar (ISCED 5), utbildningar motsvarande kandidatexamen (ISCED 6), masterexamen (ISCED 7) samt examen på forskarnivå (ISCED 8). Även äldre utbildningar har klassificerats enligt denna struktur, utifrån utbildningens dåvarande nivå.

Länderna organiserar och klassificerar sina utbildningar olika. Det finns länder där en hög andel av befolkningen har eftergymnasial utbildning som till stor del består av kortare utbildningar (ISCED 5), exempelvis Kanada. I andra länder, exempelvis Polen, utgörs den vuxna befolkningens eftergymnasiala utbildning till största delen av långa högskoleutbildningar (ISCED 7). Det finns också andra skillnader. I Tyskland bedrivs den mer praktiskt inriktade utbildningen i form av lärlingsutbildning och en del av den, exempelvis sjuksköterskeutbildning, klassas överhuvudtaget inte som eftergymnasial utbildning enligt den internationella klassificeringen.

Andelen eftergymnasialt utbildade i den vuxna befolkningen i OECD-länderna varierade från under 20 procent i Mexiko, Italien och Turkiet till 50 procent eller mer i Kanada, Japan och Israel. För OECD-genomsnittet hade 37 procent av den vuxna befolkningen (25–64 år) en eftergymnasial utbildning 2016, varav utbildning på kandidatnivå (ISCED 6) var vanligast. I några länder dominerar dock längre utbildningar motsvarande masterexamen eller utbildning på forskarnivå (ISCED 7-8) bland

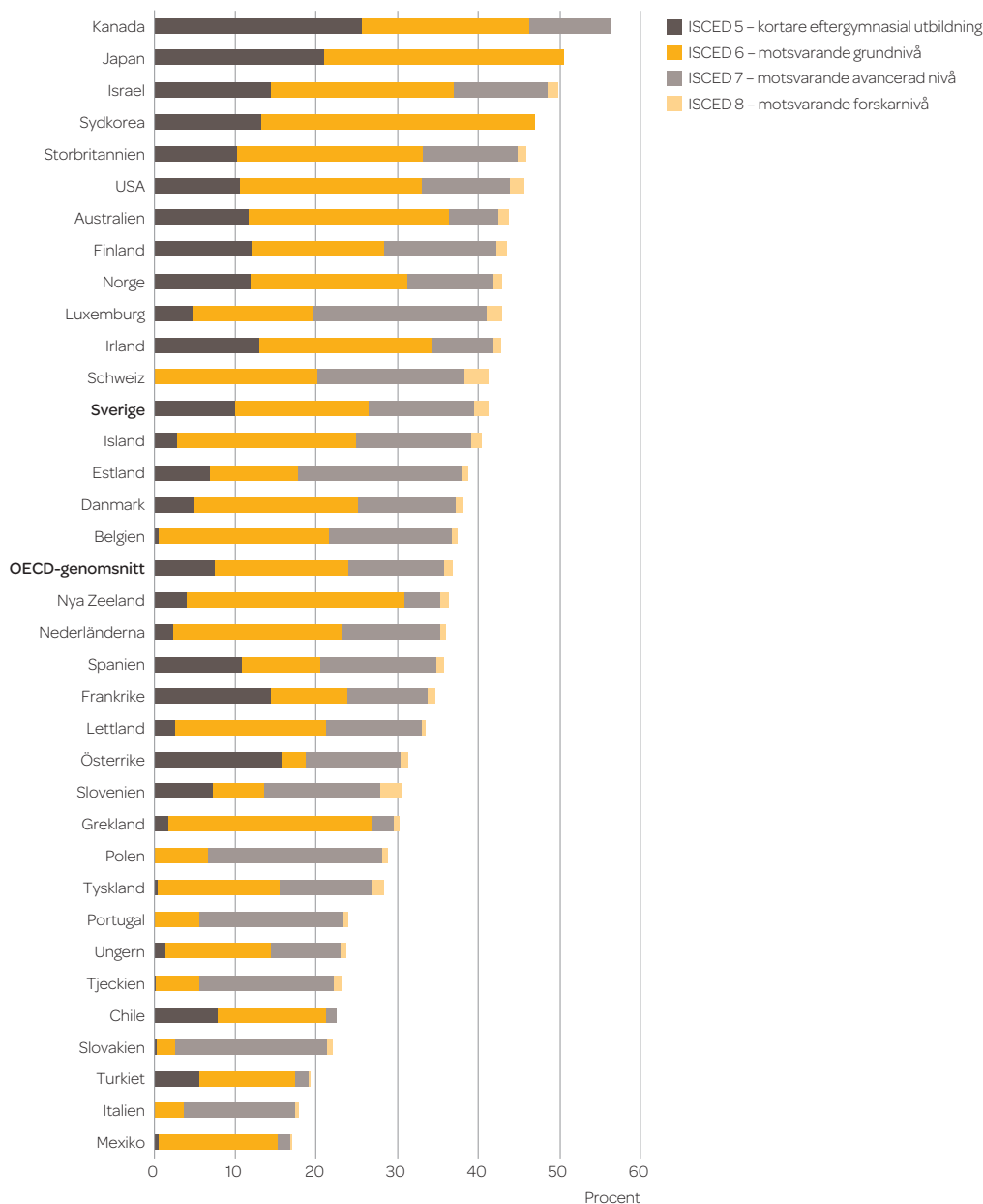
personer med eftergymnasial utbildning. Det gäller Luxemburg, Schweiz, Estland, Slovenien, Polen, Portugal, Tjeckien, Slovakien och Italien. I merparten av dessa länder är det dock en relativt låg andel av befolkningen som har en eftergymnasial utbildning, endast i Luxemburg, Schweiz och Estland var andelen eftergymnasialt utbildade högre än OECD-genomsnittet.

Av Sveriges vuxna befolkning hade 41 procent en eftergymnasial utbildning 2016, vilket placerar Sverige på trettonde plats av OECD-länderna. Av de nordiska länderna har Norge och Finland högre utbildningsnivå än Sverige, medan nivån i Island och Danmark är lägre.

Precis som för OECD-genomsnittet var utbildning motsvarande kandidatutbildning (ISCED 6) vanligast i Sveriges vuxna befolkning: 17 procent hade utbildning motsvarande kandidatnivå, 13 procent utbildning motsvarande avancerad nivå (ISCED 7) och 2 procent hade utbildning på forskarnivå (ISCED 8). Resterande 10 procent hade en kortare eftergymnasial utbildning (ISCED 5). Detta inkluderar, förutom utbildning inom ramen för yrkeshögskolan och kortare högskoleutbildningar, även två till tre års studier på fristående kurser inom högskolan utan något krav på examen. Här ingår även de som utbildat sig till exempelvis sjuksköterska eller lärare före år 1977 (då utbildningarna förlängdes och blev en del av högskolan).

I Sverige är det en förhållandevis hög andel av befolkningen som har forskarutbildning. För OECD-genomsnittet är andelen 1 procent – och endast Schweiz, Slovenien, Luxemburg och USA har högre andelar än Sverige.

Figur 109. Andel eftergymnasialt utbildade i den vuxna befolkningen (25–64 år) i OECD-länderna 2016, fördelat på olika utbildningsnivåer. För Kanada och Chile ingår ISCED 8 i ISCED 7, för Japan och Sydkorea inkluderar ISCED 6 även ISCED 7–8 och för Schweiz inkluderar ISCED 6–8 även ISCED 5. Källa: Figur A 1.1 i *Education at a Glance 2017*.

Nybörjarna i eftergymnasial utbildning

I OECD:s utbildningsstatistik kan man följa nybörjarna i eftergymnasial utbildning med avseende på kön, ålder, internationell mobilitet och studieinriktning.

Det generella mönstret i OECD-länderna är att fler kvinnor än män genomgår en eftergymnasial utbildning. Bland nybörjarna var andelen kvinnor 54 procent och andelen män 46 procent 2015. Andelen kvinnor bland nybörjarna i OECD-länderna varierade mellan 48 och 59 procent. Störst andel kvinnor bland

nybörjarna hade Island, medan Turkiet hade lägst. I Sverige var andelen kvinnor och män 57 respektive 43 procent.

Medelåldern för nybörjarna i OECD-länderna 2015 var 22 år och mer än 80 procent var yngre än 25 år. Medelåldern för nybörjarna i Sverige var 24 år, vilket alltså är högre än OECD-genomsnittet. Det hänger samman med att Sverige hade en lägre andel av nybörjarna som var under 25 år än OECD-genomsnittet. Även Island och Danmark uppvisar samma mönster, medan Norge och Finland mer liknar

Tabell 44. Könsfördelning, ålder och andelen internationella studenter bland nybörjarna för de nordiska länderna och OECD 2015. Källa: *Education at a Glance 2017* tabell C3.2 samt OECD.Stat.

	Könsfördelning (%)		Andel yngre än 25 år (%) *	Medelålder	Andel internationella nybörjare (%) ***				
	Kvinnor	Män			Totalt	Kvinnor	Män	Totalt	Kvinnor
OECD-genomsnitt	54	46	82	21,9	**	**	11	**	**
Sverige	57	43	72	23,8	24,0	23,5	11	9	13
Danmark	56	44	72	24,9	25,1	24,6	15	14	16
Finland	53	47	82	22,5	22,6	22,3	11	9	14
Island	59	41	70	24,5	24,6	24,4	20	20	21
Norge	55	45	81	22,6	22,3	23,0	4	4	4

* Uppgiften finns inte fördelat per kvinnor och män. ** Uppgiften saknas i OECD.Stat. *** Uppgiften är exklusive utbytesstudenter.

OECD-genomsnittet. Lägst andel nybörjare under 25 år hade Schweiz med 63 procent, medan Italien hade högst andel med 96 procent.

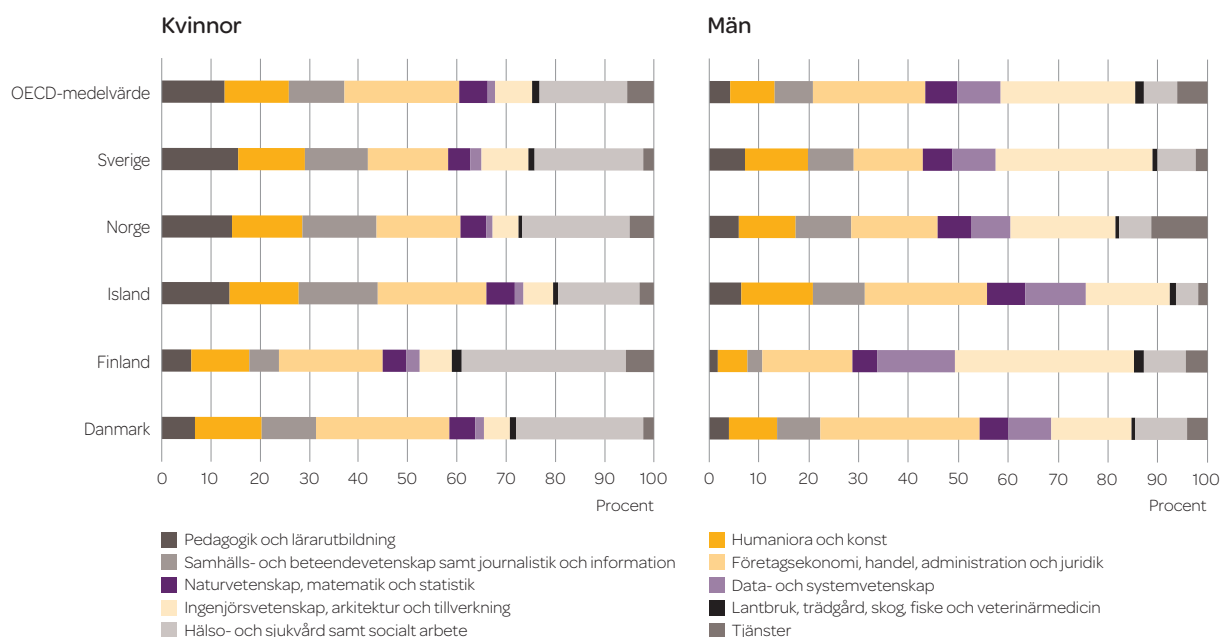
Andelen internationella studenter bland nybörjarna i eftergymnasial utbildning var 11 procent i OECD-länderna 2015, vilket också var andelen i Sverige. Notera att utbytesstudenter inte ingår i denna uppgift. Bland OECD-länderna varierade andelen stort, från 0,2 procent i Chile till 45 procent i Luxemburg. Bland de nordiska länderna hade Island högst andel internationella nybörjare med 20 procent, medan Norge hade lägst med 4 procent.

Nybörjarnas studieinriktning

Studieinriktningen för nybörjare som för första gången deltar i eftergymnasial utbildning (ISCED 5–8) skiljer sig åt mellan OECD-länderna. I internationella sammanhang klassificeras studieinriktning enligt UNESCO:s Fields of Education and Training 2013 (ISCED-F), som UKÄ här har översatt till svenska.

Den vanligaste inriktningen bland nybörjarna i OECD-länderna var företagsekonomi, handel, administration och juridik följt av ingenjörsvetenskap, arkitektur och tillverkning med 23 respektive 16 procent av nybörjarna

Figur 110. Andel nybörjare i eftergymnasial utbildning (ISCED 5–8) fördelat per kön och studieinriktning (UNESCO:s Fields of Education and Training 2013 översatta till svenska) i de nordiska länderna 2015. "OECD-medelvärde" visar ett beräknat medelvärde för de OECD-länder som rapporterat denna uppgift. Källa: *Education at a Glance 2017*, OECD.Stat.

2015. Det var ungefär lika stor andel kvinnor och män bland nybörjarna som valde inriktningen företagsekonomi, handel, administration och juridik. Inom ingenjörsvetenskap, arkitektur och tillverkning var dock andelen män som valde denna studieinriktning mer än tre gånger så stor. Mönstret var liknande för samtliga nordiska länder som ingår i denna jämförelse. Inom hälso- och sjukvård samt socialt arbete var mönstret tvärtom och andelen kvinnor som valde denna inriktning på sina studier var två till fyra gånger större än andelen män.

I Sverige var den vanligaste studieinriktningen i eftergymnasial utbildning ingenjörsvetenskap, arkitektur och tillverkning, med 19 procent av nybörjarna, där bland annat civilingenjör- och högskoleingenjörsprogram ingår. Det var en något högre andel än OECD-medelvärdet som var 16 procent. Skillnaderna mellan OECD-länderna var dock stora, från Storbritannien med knappt 8 procent till Mexico med drygt 27 procent. Bland de nordiska länderna var det bara Finland som hade högre andel nybörjare inom denna studieinriktning (20 procent).

Den näst vanligaste studieinriktningen i Sverige var hälso- och sjukvård samt socialt arbete, vilket inkluderar till exempel sjuksköterskeutbildningar, med 16 procent av nybörjarna. Även här gällde att denna studieinriktning var vanligare i Sverige än OECD-medelvärdet (13 procent) men både Finland och Danmark hade en större andel nybörjare med denna studieinriktning, 22 respektive 19 procent. Även denna studieinriktning varierade stort mellan OECD-länderna, från Tyskland med knappt 6 procent till Finland med 22 procent.

Även vid denna typ av jämförelser bör man ha i åtanke att länderna kan klassificera en likvärdig utbildning på olika sätt.

Investeringar i eftergymnasial utbildning

En förutsättning för att höja utbildningsnivån och främja utbildning av god kvalitet är att investera i utbildning. OECD publicerar årligen ett antal indikatorer avseende ländernas inves-

teringar i utbildningsväsendet på olika nivåer. Investeringarna mäts som kostnader, och de indikatorer vi använder här är utbildningsanordnarnas kostnader för minst två års eftergymnasial utbildning – dels per student, dels som andel av bruttonationalprodukten (BNP).

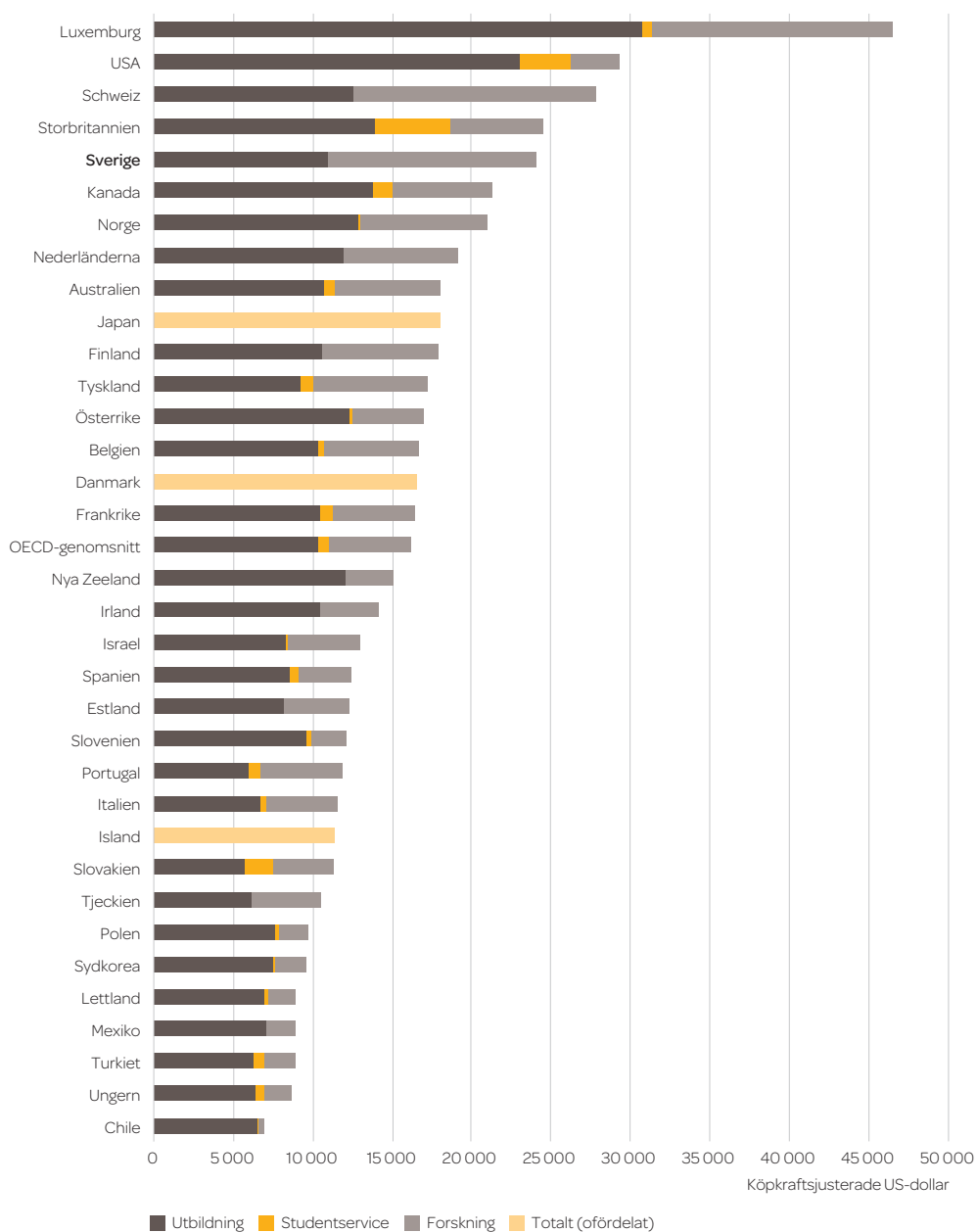
Uppgifterna ger en bild av ländernas investeringar i eftergymnasial utbildning, men inkluderar också utbildningsanordnarnas kostnader för studentservice samt den forskning som bedrivs inom högskolan.

Det finns stora variationer mellan länderna i storleken på kostnaderna, bland annat beroende på hur utbildningssystemen är organiserade. I vissa länder med studentcampus, exempelvis Storbritannien och USA, är utbildningsanordnarnas kostnader för studentbostäder och annan studentservice omfattande. I andra länder, som Sverige och Schweiz, bedriver utbildningsanordnarna en omfattande forskningsverksamhet. I dessa två länder utgör forskningens kostnader mer än hälften av lärosätenas totala kostnader. Att forskningens kostnader inkluderas är anledningen till att kostnaden per student på eftergymnasial nivå i internationell jämförelse är förhållandevis hög i Sverige.

Kostnaderna för eftergymnasial utbildning skiljer sig betydligt mellan länderna. Utbildningsanordnarnas kostnader per student varierar från 7 000 US-dollar (köpkraftsjusterade) i Chile till över 25 000 US-dollar i Luxemburg, USA och Schweiz. I Sverige, som är femte land på listan, uppgick den totala kostnaden per student till 24 100 US-dollar (köpkraftsjusterade) år 2014, varav mer än hälften avsåg kostnader för forskning.

För OECD-genomsnittet utgör forskning 31 procent av de totala kostnaderna, men andelen varierar stort mellan länderna. Kostnaden för studentservice har mindre påverkan – den utgör 4 procent av de totala kostnaderna för OECD-genomsnittet. Ser man till kostnaden för enbart utbildning när man jämför kostnaden per student framträder en annan bild. Då är det Luxemburg och USA, följda av Storbritannien och Kanada, som har högst kostnad per student, medan Sverige hamnar lite längre ner på listan (se figur 111).

Figur 111. Kostnad per student fördelad på olika verksamheter, köpkraftsjusterade US-dollar. Utbildningsanordnarnas kostnader per student för eftergymnasial utbildning (ISCED 5–8) och forskning inom högskolan i OECD-länderna 2014. Uppgifter för Grekland saknas. För Irland, Kanada, Luxemburg, Polen, Schweiz och Slovakien avser uppgifterna endast statliga lärosäten. För Japan, Danmark och Island finns endast ofördelade uppgifter och för Mexiko och Nya Zeeland ingår kostnader för studentservice i utbildningskostnaden. Källa: Tabell B1.2 i *Education at a Glance 2017*.

Kostnader som andel av BNP

Bakom de stora variationerna i kostnader per student ligger också skillnader i ländernas ekonomiska förutsättningar samt vilka prioriteringar som länderna gör. I vilken utsträckning det är offentliga medel som finansierar utbildningen eller om studenterna måste betala avgifter för sina studier varierar också. Här kan en annan indikator komplettera uppgifterna om

kostnad per student – nämligen den som visar ländernas utbildningsanordnarnas kostnader för eftergymnasial utbildning som andel av landets BNP. Exempelvis är kostnaden per student högst i Luxemburg – men som andel av BNP är istället kostnaden lägst där, medan ungefär motsatt förhållande gäller för Chile.

År 2014 investerade OECD-länderna mellan 0,5 och 2,7 procent av BNP i eftergymnasial

utbildning och forskning inom högskolan. Genomsnittet för OECD-länderna var 1,6 procent, varav 1,1 procentenhet utgjordes av offentliga medel. Andelen offentlig finansiering varierade från 0,5 procent till 1,7 procent av BNP. Mätt som andel av BNP var det USA, Kanada, Sydkorea och Chile som investerade mest i eftergymnasial utbildning och forskning inom högskolan. I dessa länder utgörs merparten av finansieringen av privata medel, till stor del studieavgifter.

Sverige investerade 1,7 procent av BNP i eftergymnasial utbildning och forskning år 2014, varav 0,2 procentenhet var privata medel. De privata medlen avser huvudsakligen forskningsfinansiering – än så länge utgör studieavgifterna för tredjehandsstudenter bara en marginell del av de privata medlen i Sverige. Med nivån 1,7 procent av BNP placerar sig Sverige tillsammans med Danmark och Norge strax ovanför OECD-genomsnittet.

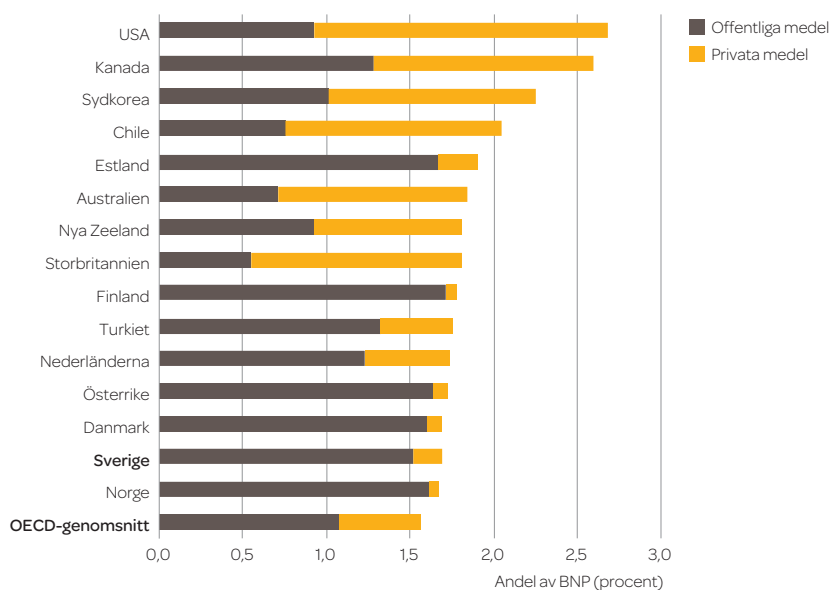
Om man ser till hur mycket offentliga medel länderna avsätter för eftergymnasial utbildning i förhållande till BNP så toppar Finland och Estland listan med 1,7 procent, åtföljt av Österrike, Norge och Danmark med 1,6 procent

vardera. Sverige hamnar här på en sjätte plats med 1,5 procent.

Som vi tidigare nämnt är ländernas utbildningssystem olika, vilket försvårar jämförelserna. Detta medför att andelen offentlig finansiering kan vara underskattad för vissa länder där det finns statliga lån eller bidrag för studieavgifter. Dessa betalas ibland ut till studenterna som i sin tur betalar hela avgiften till utbildningsanordnarna. I andra länder kan sådana statliga subventioner betalas direkt till utbildningsanordnarna, vilket medför att studenterna betalar en lägre studieavgift.

Hur systemen är uppbyggda påverkar alltså jämförelserna mellan länder. Vi har tidigare nämnt att utbildningsanordnarnas kostnader för studentbostäder och annan studentservice är höga i en del länder. I andra länder hanteras denna typ av kostnader vid sidan av utbildningsanordnarna, exempelvis i Sverige där studenterna i stället får studiemedel som ska täcka deras levnadsomkostnader. Notera dock att både Sveriges och övriga nordiska länders förhållandevis generösa studiemedelssystem inte inkluderas i dessa jämförelser.

Figur 112. Kostnader för eftergymnasial utbildning som andel av BNP 2014. Andel av BNP som investeras i eftergymnasial utbildning och forskning inom högskolan för de länder som investerar mest, samt OECD-genomsnittet. I Offentliga medel ingår eventuella bidrag för studieavgifter som kanaliseras direkt till utbildningsanordnarna. Dessa har reducerats från privata medel. Källa: Tabell B2.3 i *Education at a Glance 2017*.

FN:s och EU:s utbildningsmål

Vid Förenta nationernas (FN:s) toppmöte i september 2015 antogs resolutionen *Att förändra vår värld: Agenda 2030 för hållbar utveckling*. Agenda 2030 innehåller 17 globala mål för perioden 2016–2030 och spänner över alla politiska områden. Målen är universella och odelbara, och integrerar de tre dimensionerna av hållbar utveckling: den ekonomiska, den sociala och den miljömässiga.

Mål 4 i FN:s resolution avser god utbildning för alla: att säkerställa en inkluderande och jämlik utbildning av god kvalitet, samt främja livslångt lärande för alla. Enligt regeringens skrivelse *Politiken för global utveckling i genomförandet av Agenda 2030* (skr. 2017/18:146) innebär utbildning för hållbar utveckling att alla människor ska ha tillgång till utbildning av god kvalitet. Den ska ge individen kunskap och färdigheter för att göra medvetna val för en hållbar livsstil, och främja en hållbar utveckling i

dess tre dimensioner. Liksom övriga mål omfattar mål 4 ett antal delmål som mer konkret uttrycker vad som ska ha uppnåtts 2030. De sju delmålen omfattar bland annat att avskaffa skillnaderna mellan könen inom utbildningsområdet, samt säkerställa lika tillgång till utbildning och yrkesutbildning på alla nivåer (se faktarutan *Delmål för mål 4 i Agenda 2030*). Det finns också tre så kallade implementeringsmål (4a–4c), som är en förutsättning för att delmålen ska kunna uppfyllas.

En viktig del i implementeringen av Agenda 2030 är uppföljning och översyn på nationell, regional och global nivå. I Sverige tillsatte regeringen år 2016 en särskild delegation för genomförandet av Agenda 2030 i Sverige.

Utbildningsmål i Europa 2020

I EU:s strategi Europa 2020 betonas en smart, hållbar och inkluderande tillväxt som ett sätt att stärka den europeiska unionen, och EU har satt upp åtta kvantitativa mål inom fem

DELMÅL FÖR MÅL 4 I AGENDA 2030

Delmål 4.1. Senast 2030 säkerställa att alla flickor och pojkar fullbordar avgiftsfri och likvärdig grundskole- och gymnasieutbildning av god kvalitet som leder till relevanta och ändamålsenliga kunskaper.

Delmål 4.2. Senast 2030 säkerställa att alla flickor och pojkar har tillgång till förskola av god kvalitet som ger omvårdnad och förbereder dem för att börja grundskolan.

Delmål 4.3. Senast 2030 säkerställa alla kvinnor och män lika tillgång till yrkesutbildning och eftergymnasial utbildning, inklusive högskoleutbildning, av god kvalitet till en överkomlig kostnad.

Delmål 4.4. Till 2030 väsentligen öka det antal ungdomar och vuxna som har relevanta färdigheter, däribland tekniska färdigheter och yrkeskunnande, för sysselsättning, anständigt arbete och entreprenörskap.

Delmål 4.5. Senast 2030 avskaffa skillnaderna mellan könen inom utbildningsområdet och säkerställa lika tillgång till utbildning och yrkesutbildning på alla nivåer för utsatta personer, inklusive personer med funktionsnedsättning, ursprungsfolk och barn som lever under utsatta förhållanden.

Delmål 4.6. Senast 2030 säkerställa att alla ungdomar och en väsentlig andel av alla vuxna – både män och kvinnor – lär sig läsa, skriva och räkna.

Delmål 4.7. Senast 2030 säkerställa att alla studerande får de kunskaper och färdigheter som behövs för att främja en hållbar utveckling, bland annat genom utbildning för hållbar utveckling och hållbara livsstilar, mänskliga rättigheter, jämställdhet, främjande av en kultur av fred, icke-våld och globalt medborgarskap samt värdesättande av kulturell mångfald och kulturens bidrag till hållbar utveckling.

Delmål 4.a. Bygga och förbättra utbildningsmiljöer som är anpassade för barn och personer med funktionsnedsättning, samt tar hänsyn till jämställdhetsaspekter och därmed erbjuder en trygg, fredlig, inkluderande och ändamålsenlig lärandemiljö för alla.

Delmål 4.b. Till 2020 väsentligen öka antalet stipendier i världen som kan sökas av personer från utvecklingsländer, i synnerhet de minst utvecklade länderna, små önationer under utveckling och afrikanska länder, för studier inom högre utbildning, inklusive yrkesutbildning samt informations- och kommunikationstekniska, tekniska, ingenjörsvetenskapliga och naturvetenskapliga program, i utvecklade länder och andra utvecklingsländer.

Delmål 4.c. Till 2030 väsentligen öka tillgången på utbildade lärare, bland annat genom internationellt samarbete kring lärarutbildning i utvecklingsländerna, särskilt de minst utvecklade länderna och små önationer under utveckling.

politiska områden för att nå dit. Målen anger riktmärken för var EU bör befinna sig år 2020, och varje EU-land har satt upp egna nationella mål utifrån sina respektive förutsättningar och ambitioner. EU:s mål ska uppnås genom en blandning av nationella och EU-gemensamma åtgärder.

Målen förstärker varandra, och två av dem berör högskolan direkt. Det ena målet är att 40 procent av befolkningen i åldern 30–34 år ska ha uppnått två års eftergymnasial utbildning år 2020. För Sveriges del omfattar detta högskoleutbildning och utbildning inom ramen för yrkes-högskolan (se faktarutan om ISCED). Det andra målet är att varje land ska avsätta 3 procent av sin BNP för forskning och utveckling (FoU).

Mål för andel eftergymnasialt utbildade

Under de senaste tio åren har andelen eftergymnasialt utbildade 30–34-åringar i EU ökat med nästan tio procentenheter, från 30 till knappt 40 procent för EU-genomsnittet. Detta tyder på att målet, det vill säga 40 procent år 2020, kommer att uppnås. Sveriges nationella mål, som det formulerats av regeringen, är att andelen 30–34-åringar som har minst en tvåårig eftergymnasial utbildning ska vara mellan 45 och 50 procent år 2020. Målets övre intervall uppnåddes redan år 2015, och år 2017 uppgick andelen eftergymnasialt utbildade i Sveriges yngre befolkning till nästan 51 procent. Sveriges utbildningsnivå är därmed betydligt högre än EU-genomsnittet. Redan 2007 hade knappt 40 procent av den yngre befolkningen (30–34 år) i Sverige minst två års eftergymnasial utbildning, och år 2017 hade andelen alltså ökat till 51 procent.

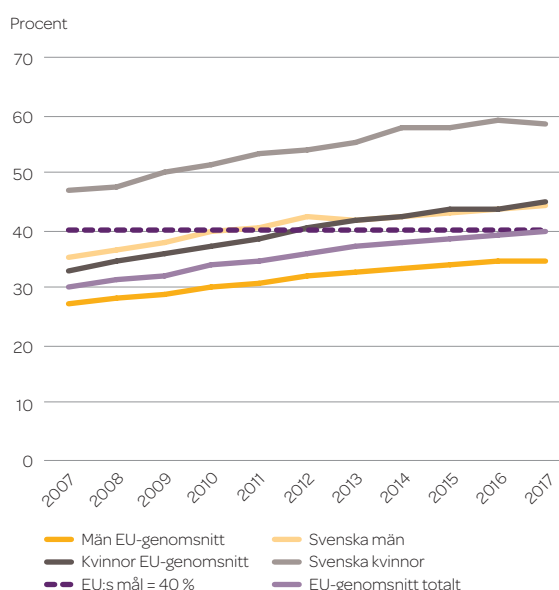
EU:s mål är inte könsuppdelat, men i ett av delmålen för Agenda 2030 ingår att avskaffa skillnaderna mellan könen inom utbildningsområdet. Det kan därför finnas anledning att titta lite närmare på utvecklingen bland kvinnor respektive män. EU:s utbildningsnivå har ökat påtagligt under det senaste decenniet, men utbildningsnivån skiljer sig betydligt mellan kvinnor och män. Medan det totalt sett var knappt 40 procent av EU:s yngre befolkning som hade minst två års eftergymnasial utbildning 2017, var motsvarande andel för män 35 procent och för kvinnor 45 procent.

I alla EU-länder förutom Tyskland är utbildningsnivån högre bland kvinnor än bland män i den yngre befolkningen, och i flera länder är könsskillnaden 15 procentenheter eller mer. Ungefär så ser det ut även i Sverige – år 2017 hade 44 procent av männen men nästan 59 procent av kvinnorna i ålder 30–34 år minst två års eftergymnasial utbildning.

Det är inte bara utbildningsnivån som skiljer sig mellan könen, utan även utvecklingen. För tio år sedan var visserligen EU-genomsnittet för kvinnornas utbildningsnivå redan högre än männens, men könsskillnaderna var inte lika stora. Då hade 27 procent av männen och 33 procent av kvinnorna minst två års eftergymnasial utbildning, en skillnad på sex procentenheter. Sedan dess har alltså kvinnornas utbildningsnivå ökat snabbare än männens, och år 2017 var könsskillnaden i utbildningsnivå 10 procentenheter (till kvinnornas fördel).

Även i Sverige har könsskillnaden i utbildningsnivå ökat sedan 2007, men inte lika mycket som EU-genomsnittet. Mellan 2016 och 2017 minskade dessutom andelen eftergymnasialt utbildade kvinnor i Sveriges yngre befolkning (30–34 år) något, medan andelen ökade bland männen.

Figur 113. Andel kvinnor respektive män i åldern 30–34 år med minst två års eftergymnasial utbildning för Sverige och EU-genomsnittet, samt EU:s mål och måluppfyllelse (totalt EU-genomsnitt). Källa: Eurostat.

Mål för investeringar i forskning och utveckling (FoU)

EU:s mål är att 3 procent av EU:s samlade bruttonationalprodukt (BNP) ska investeras i forskning och utveckling (FoU) år 2020. Investeringarna ligger dock långt under målet. Enligt preliminära uppgifter från Eurostat motsvarade investeringarna i FoU 2,03 procent av EU:s BNP år 2016, och på den nivån har den så kallade FoU-intensiteten legat de senaste åren. Fram till 2012 ökade andelen något, men har därefter stagnerat. Enligt Eurostats senaste uppföljning av målet beror den tidigare ökningen av FoU-intensiteten på en minskad BNP-tillväxt i kombination med ökade statliga investeringar på FoU (se *Smarter, greener, more inclusive? Indicators to support the Europe 2020 Strategy*, 2017 Edition, Eurostat).

Den långsamma utvecklingen är inte så förvånande eftersom endast tio av EU:s 28 medlemsländer har satt sina nationella mål i nivå med, eller över, EU:s mål på 3 procent. Målsättningen för övriga 18 länder varierar från 0,5 till 2,7 procent. Sverige och Finland har satt sina nationella mål för FoU-intensiteten betydligt högre än EU:s mål: 4 procent. Även Österrike har höga ambitioner med 3,76 procent.

Enligt uppgifter från Eurostat är Sverige det EU-land som har investerat mest i FoU som andel av BNP de senaste åren – år 2016 var andelen 3,25 procent. Andra EU länder med höga andelar var Österrike (3,09 procent), Tyskland (2,94 procent), Danmark (2,87 procent) samt Finland (2,75 procent). Övriga EU-länders investeringar i FoU varierade mellan 0,5 och 2,5 procent av BNP.

Sveriges investeringar i FoU har pendlat mellan 3 och 3,5 procent av BNP de senaste tio åren. Danmark har haft en relativt stabil nivå sedan 2009 efter en tidigare ökning. I Finland har FoU-intensiteten i stället minskat kontinuerligt sedan 2009. Österrike och Tyskland har haft stadiga uppgångar, och såväl deras som Danmarks FoU-intensitet var år 2016 högre än Finlands.

Figur 114. Investeringar i forskning och utveckling (FoU) som andel av BNP för de fem EU länder som hade högst investeringar i FoU 2016 samt för EU-genomsnittet.

Källa: Eurostat.

